

z laiků. »To je tolik« pravil »jako svěřiti ministerstvo války defaitistovi«. Dnes počíná se uznávati, jak správně soudil a jak měl pravdu tento genius!

V nedávných dnech byl právě francouzský parlament svědkem zvláštní podívané. Podobný obraz skýtala as Byzance v dobách, kdy její obyvatelé, nedbajíce naléhavějších záležitostí, věnovali se — mezi dvojí hrou v cirku — vážným debatám. Herriot chtěl oslaviti padesáté výročí zavedení laických škol. Ve věci samé byl si jist svým návrhem, neboť laictví jest hotovou bohyní, již občané i parlament jsou vždy hotovy se pokloniti. Ale šlo o to, půjde-li také o oslavu památky Jules Ferryho, který dal zákon o laickém vyučování odhlasovati. Herriot si toho přál, ale jistí socialisté tomu nechťeli, ježto Ferry byl iniciátorem i velkorysé politiky koloniální.

Přejdeme k závěru: slavný jeden filosof pravil, že »duchaplní lidé mohou nenáviděti náboženství, ale jen hlupáci mohou se vážně obávati jeho vlivu na vytváření mládeže«.

A Robespierre napsal: »Idea nějaké vyšší nesmrtelné bytosti a nesmrtelnosti duše je ustavičným povzbuzováním ke spravedlnosti, — jest tudíž sociální a republikánská«. A dále: »Co jediné je s to nahraditi Boha v soustavě společenského života, jest zázrak genia. Ten, kdo snaží se jej vypuditi z mysli lidí, aniž by jej nahradil, je u mne vrcholem omezenosti a zvrácenosti. Co jiného je následkem ateismu nežli chaos, prázdnota a násilí? Jsou-li tyto zásady omylem, pak se mylím se vším, co cítím«. Zajisté je v těchto prohlášeních Robespierových jakási předzvěst Křestanského Genia Chateaubriandova. Ale, jestliže Robespierre vkládal do Vyšší Bytosti základ morálky, jestliže pod vlivem Rousseauovým, ješitnosti a politického instinktu snil o znovuoobnovení kultu, jestliže konečně jeho snahy znamenají reakci proti nevědomému materialismu let předchozích, bylo by v rozporu jak s historickou pravdou tak se slušností, vytvářeti sebe menší pouto mezi Robespierem a katolicismem. Ale mohlo by se tvrditi, že právě tak jako vévoda z Liancourt, hlasuje pro civilní konstituci kléru, připravoval zářiové masakry a slavnosti bohyně Rozumu, — právě tak Robespierre, obnoviv ideu nesmrtelnosti duše, připravoval triumfální návrat katolicismu a uzavření Konkordátu.

DR. ALFRED FUCHS:

PSYCHOLOGIE NOVINÁŘSKÉHO POVOLÁNÍ.

(Z přednášek konaných na Svobodné škole politických nauk.)

Noviny politickými orgány. — Novinář a duše davu. — Tragika prvních. — Tragika Kassandřina. — Davová psychologie. — Jak na dav působiti? — Demagogie. — Časté opakování hesel. — Psychologie reklamy a propagandy. — Vulgarism a spisovnost. — Hesla a nadsázky. — Politický vliv a úroveň novin. — Humor, vtip, satira. — Důstojnost malého člověka. — Talent a charakter. — Stylista a aranžér. — Žurnalistická dialektika. — Aktualita. Práce a dílo. — Novinář objevitel. — Zpravodajství a tendence. — Sensace. — Žoldněřství. — Tvor kavárenský. — Znalost života a láska k němu.

Ze se jedné židovce v Praze narodilo dítě, medvěd živý, kterýž ihned podr bav se za uchem, umřel. « — Co je to? To je citát ze starého letáčku ze 16. století, letáčku, obsahujícího noviny, zpravodajské »cedulky«, jež byla embryem nynějších novin. Dlouho a dlouho nebyly noviny ničím jiným, leč zdrojem zpráv, a to nejenom zajímavostí, z nichž ukázkou jsme podali, ale i zpráv bursovních. Orgánem veřejného mínění staly se až teprve v 70, 80 letech, třebaže náběh k tomu již byl učiněn v letech čtyřicátých. Vynález telegrafu a telefonu znamenal nejen zpravodajský pokrok, nýbrž i komunikaci nutnou k tomu, aby čtenáři vytvořili jedolitě těleso politické. To ovšem nebylo možno v počátcích těchto vynálezů, kdy noviny mívaly v čele listu jen jedinou, zpravodajsky celkem bezvýznamnou telegrafovanou zprávu, ale za to byla velkými písmenami nadepsána hrdě »Telegraphische Depesche«. Ani rok 1848 neudržel trvale masy pohromadě, třebaže nám tato doba přinesla Havlíčka. Teprve události

evropské let sedmdesátých a osmdesátých vytvořily, zvláště v Německu a ve Francii z novin politické orgány, ač ovšem začal zvláště do vývoje žurnalistiky zasahovat i kapitál a kapitalismus. Vědomě vytvořila ze svých novin orgán mas sociální demokracie.

Noviny jsou nyní orgánem, jímž myslí dav. Plyne z toho pro psychologii žurnalistovu, že má myslit tak, jako myslí dav? Že má myslit podle průměrného čtenáře, ne podle sebe? Takový žurnalista by jistě nezasluhoval jméno žurnalisty, nýbrž daleko spíše jméno sensacelačného šmoka. Žurnalista nesmí myslit duši davu, ale ovšem musí při každé zprávě uvažovat také o tom, jak zpráva nebo článek bude na duši davu působit. To není totéž. Jde o to, aby i když říká věci nepopulární je uměl říci co nejpůsobivěji. Nesmí však brát jen z davu a z davové psychologie svoje podněty. Byl by to jistě divný učitel, který by se ptal jen dětí ve škole, co jim má vypravovat a podle toho zatízoval svou učebnou osnovu. Byl by to jistě divný lékař, který by se ptal pacienta, jaké léky mu má předepsat, aby mu co nejlépe chutnaly. Novinář je však lékařem i učitelem a proto nesmí býti demagogem, třebaže má duši davu rozumět. Musí jí rozumět potud, že často musí svému čtenářstvu pravdu podávat po částech, když by ještě celou nesnesli. Musí tak činit, nechce-li se stát obětí tragiky prvních, tragiky těch, kteří vyběhli předčasně z řady a třebaže měli pravdu, jejich obětí byla marná a zbytečná. Stali se obětí svého temperamentu a své nedočkavosti. Tato tragika prvních neohrožuje jenom novináře, nýbrž často i aktivního politika. Uvádím dva příklady z nedávného politického života. Modráček v sociální demokracii hlásal kdysi odklon od marxismu a dostal se se stranou do konfliktu. Dnes strana na svém sjezdu přijala téměř všechny zásady, jež kdysi Modráček hlásal. To ovšem není Modráčkovi již nic platno. Uvádím jiný příklad — z pravice. Prášek byl kdysi v agrární straně hlasatelem vypiatého stavovství a vytýkal straně, že z přílišných ohledů na stát a na státnost zanedbává svoje původní agrární poslání. Dostal se se stranou do konfliktu (nejenom ovšem proto) a šel dělat konservativní stranu, což skončilo — jak známo — neúspěchem. Dnes však ve straně agrární jsou po onemocnění Švehlově velmi silné proudy, jež jsou do jisté míry ideovou rehabilitací Práškovy radikálního agrarismu. Práškoví osobně to ovšem není nic platno, protože vyběhl z řady předčasně. Těto tragice prvních však podléhá daleko častěji žurnalista, než aktivní politik, protože žurnalista musí o politice více theoreticky přemýšlet a snadno dojde k nepopulárním závěrům, které ještě strana nemůže akceptovat. Často však jde o tragiku v pravém slova smyslu, o tragiku Kassandřinu, jež ví, že loď pluje k peřeji, ale že je marno varovat. Tyto chvíle snad náležejí k nejčernějším, jež politický žurnalista prožívá, jakožto denní theoretik strany. Právě proto, že žurnalista jest vždy nucen myslit do předu a předkládat si sám jasně formulované pochybnosti bývá dosti často špatným aktivním politikem. Kdo o činech mnoho přemýšlí, snadno si je nakonec odpustí a neustálé zabývání se perem, papírem a inkoustem podlamuje energii a vede více méně k samotářství. Kdo mnoho přemýšlí, snadno se stane skeptikem a skeptik je špatný vůdce. Kdo jest rozeným novinářem, často se i z aktivní politiky do novin vrací, jak toho máme příklad na Havlíčkovi, jenž složil mandát, aby sloužil co nejlépe novinám. Jsou ovšem politikové, jímž byly noviny toliko průchodním domem, ale to nejsou vlastně žurnalisté po stránce psychologické.

Žurnalista musí znát duši davu. Jaké jsou psychologické vlastnosti davů, do nichž se musí novinář vmýšlet, aniž se však stávají vlastnostmi jeho vlastního myšlení? Jsou davy různého druhu, jak je klasifikuje na př. Le Bon ve své »Duši davu«. Všecky mají společné některé psychologické vlastnosti, a to především snížení intelektuální úrovně jednotlivcovy v mase, povolnost sugescím, autoritativnost, nesnášlivost. Nejpořádnější občan jest s to v davu zpívat, ba i vytloukat okna, věci, kterých by sám nikdy nedělal. Vědomí osobní odpovědnosti jednotlivcovy jest sníženo. Rozumové schopnosti rovněž. Dav myslí jen v hrubých asociacích, v heslech, reaguje citově, nesnese odstínů. Jeho řeč je »ano, ano«, »ne, ne«. Za posledních demonstrací se na př. stalo, že dav přepadl pána, jež pokládal za německého žida. Pán se jim však legitimoval jako Čech a Arijec. Ale to nestačilo. Ptali se ho: »Tak proč nedemonstrujete s námi?« A byl insultován. Davová psychologie se řídí podle devisy:

»Kdo není s námi, je proti nám!« Nesnese diskuse. Individuální vlastnosti jsou stlačeny na minimum, každý je v davu jenom tím, čím zasahá do roviny davového průměru. Při tom je důležitým psychologickým poznatkem, že úroveň davové duše nezávisí na jejím vzdělání. Psychologický dav může tvořit kolegium universitních profesorů, jako schůze proletářů. Psychologickým davem není také každé množství lidí shromážděné na jednom místě. Psychologickým davem nejsou lidé, procházející se po náměstí, třeba jich bylo sebe více. Davem po stránce duševní stávají se teprve tehdy, když je ožíví společná myšlenka. Zkušenosti s novinami a radiovým rozhlasem učí, že k vyvolání davové psychologie není za určitých okolností ani třeba jednoty místa.

Jak se musí působiti na davy přes jejich nesnášlivost a apodiktičnost, o tom chci uvést dva příklady, jeden z citované knihy Le Bonovy, druhý ze zkušeností domácích. Z doby obležení Paříže vypravuje Le Bon toto: »Má první pozorování o umění působiti na davy a o slabých oporách, jichž v té věci poskytují logická pravidla, sahají do doby obležení Paříže, když jsem viděl vésti do Louvru, kde tehdy sídlila vláda, maršála V., o kterém zuřivý lid tvrdil, že ho překvapili, když zhotovoval plán opevnění, aby jej prodal Prusákům. Jeden z členů vlády, G. P., řečník velmi slavný, vyšel, aby promluvil k zástupům. Čekal jsem, že řečník dokáže absurdnost prohlášením, že obviněný maršál byl právě jeden z původců oněch opevnění, jichž plán se ostatně prodává ve všech knihkupectvích. K mému velkému překvapení — byl jsem tehdy ještě velmi mlád — řeč byla docela jiná. »Spravedlnosti bude učiněno zadost« vzkřikl řečník, obraceje se k zajatci, »a to spravedlnosti bezohledně. Dovolte jen velitelství národní obrany, aby vaše vyšetření dokončilo. Prozatím, čekajíce na výsledek, dáme zajatce uvězniti«. Dav upokojen hned tímto zdánlivým zadostiučiněním se rozešel a maršál mohl za čtvrt hodiny vrátit se do svého bytu. Byl by však nepochybně býval roztrhán, kdyby byl řečník rozpředl před davem logické úvahy, které mému velkému mládí zdály se docela přesvědčivými«. — Potud Le Bon. Druhá historka je původu domácího. Za pověstného »černého pátku« dostoupily demonstrace proti zdražovatelům nejkritičtějších rozměrů v Moravské Ostravě, kde rozbouřený dav opravdu vytáhl z krámu několik známých keťasů a vlekl je v průvodu, v němž byly neseny šibenice a byl by je jistě oběsil. Když však došel dav na místo, kde měl býti konán tábor lidu, ujal se slova redaktor »Ducha Času« Č., který davu nikterak nevyvracel jeho úmysly, vida, že by to nebylo nic platno. Řekl pouze asi toto: »Soudruzi, odhodlali jste se keťase všěšet. Když všěšet, tož všěšet. Ale my nejsme strana neodpovědná. Proto prosím, aby každý, kdo se chce účastnit vykonání poprav se prokázal stranickou legitimací«. — Okamžitě lidem zašla chuť na všěšení. Proč? Protože jakmile byl jednotlivec postaven před otázku osobní odpovědnosti, necítil se již členem davu a začal myslet normální psychologií jednotlivcovou. Redaktorovi Č. se podařilo zrušit psychologii davu a nahradit ji psychologií odpovědných jednotlivců, aniž proti sobě podráždil davové instinkty. Svědčí to o velkém porozumění davové duši, které má mítí žurnalista, zvláště žurnalista politický. Někdy lze řídití vůli davu jenom tím, že ho zdánlivě uposlechneme.

Chyboval by však ten, kdo by poslouchal dav za všech okolností. Každá demagogie má krátké nohy, zvláště když pracuje sliby. Není pochyby, že obraznost, fantasie davové duše přeje na čas těm, kteří vyhovují této vlastnosti, ale vždy přijde čas, kdy nelze demagogických prostředků stupňovati a pak vůdce upadá obyčejně v naprostou nemilost. Skutečný vůdce nedává se davem vésti, nýbrž vede jej. Dav je jinak nemilosrdný ke svým lichotníkům. Nejúčinnějším prostředkem, jak získati davovou duši, je časté opakování. Le Bon přímo definuje veřejné mínění jako nakažlivost idejí často opakovaných. »Čisté a prosté tvrzení beze všeho důkazu a beze všeho odůvodňování jest z nejjistějších prostředků, běží-li o to, zasaditi nějakou ideu do mysli davů. Čím jest tvrzení určitější, čím dále je od něho všeliké zdání důkazu a výkladu, tím má větší autoritu. Náboženské knihy a zákoníky všech věků užívaly vždycky pouhého tvrzení a cenu jeho znají dobře státníci povolání hájiti nějakou věc politickou, i průmyslníci propagující anoncemi své výrobky. Tvrzení má však skutečný vliv jenom pod tou podmínkou, je-li ustavičně opakováno, pokud možno týmiž slovy. Byl to, tuším, Napoleon.

který pověděl, že jest pouze jedna vážná figura rhetorická, totiž opakování. Tvrzená věc ustálí se opakováním konečně v myslí tou měrou, že jest přijata za dokázanou pravdu«. (Le Bon, *ibid*). Na vlivu častého opakování se zakládá na př. psychologie reklamy. Čte-li někdo na všech rozích, že piano nebo automobily určité značky jsou nejlepší, nedělá se tato reklama proto, že by si výrobce myslil, že snad náhodný chodec sveden reklamou, vstoupí do obchodu a koupí si auto. Ale značka mu častým opakováním vnikne do podvědomí a když pak skutečně přijde do situace, aby si koupil piano nebo auto, vybaví se mu často vídaná značka mimovolně. Tak také názor v novinách často opakovaný vnikne čtenáři do podvědomí tak, že si čtenář nakonec myslí, že jest to jeho vlastní myšlenka. Časté opakování stranických hesel jest nejúčinnějším agitačním prostředkem, ať již tato hesla opakuje svým kamarádům dělník v zakouřené hospůdce nebo ať jsou tyto názory hlášány periodicky novinami. Většina lidí rozumí jenom svému oboru a ve všem jiném potřebuje vedení. Lidé v davu ztrácejí vůli a instinktivně se svěřují tomu, kdo ji má. Tyto základní poznatky musí novinář mít v krvi, chce-li být vůdcem. Musí určité mínění opakovat stokrát a tisíckrát. Kdo se bojí, že se bude opakovat, není novinář, nýbrž esthét. Novinář musí míti vždy po ruce zásobu synonym.

Dnes již věci dospěly tak daleko, že masa myslí skutečně v novinářských pojmech a slovech. Ještě nikdy nemluvili lidé tak spisovně, tak ultraspisovně, jako od té doby, co existují noviny a rozhlas. Zaslechl jsem nedávno v tramvaji úryvek rozhovoru řidiče s konduktérem: »Tak jsem se ti, človče, zahleděl do neznáma...« Ano — takhle mluví lid, kdežto celá řada literátů myslí, že když dělá povídky z lidových vrstev, musí mluvit co možno vulgárně, tak, jak lid skutečně nemluví. Kdo musí působit na masy apodiktickými tvrzeními, musí pracovat ovšem s nadsázkami, hyperbolami. Nemůže o své straně říkat, že je dobrá jen relativně, nýbrž že je absolutně dobrá. Noviny, které chtějí mít stranický úspěch, nemohou být po stránce literární dobré, protože musí neustále opakovat táž hesla do omrzení.

Zkušenost učí naopak, že noviny, které jsou na vysoké úrovni a které mají hojně čtenářů, mívají politicky dosti málo vlivu. »Lidové Noviny«, jejichž žurnalistická kvalita je nesporně velmi vysoká, jako orgán politické strany selhaly a podobně jest tomu s »Prager Tagblattem«, který ač je hojně čten a velmi vážen, nebyl s to, aby straně, s níž sympatisoval, vymohl i jen jediný mandát. Stranické listy nemohou mít mnoho smyslu pro odstíny, pro intelektuální finessy, pro vtíp, protože stranství není nic jiného, než nivelisace osobností, uvádění jich na společného jmenovatele. Také jemnějšímu vtípu průměrný člověk zřídka rozumí a často má dojem, že humorem jest sám znevažován. Strpí humor jenom v humoristickém koutku, ale ne v úvodníku. Tam chce být smrtelně vážný. Ještě horší je to se satirou. Tu bere lid obyčejně doslova. Opět malý doklad: Když se loni bojovalo proto zdražení cukru, napsal Karel Poláček do »Českého Slova« satirický sloupek: »Nedávejte syny na cukrovarnictví!« Ve stylu varovných vyhlášek řemeslnických společenstev líčil útrapy stavu cukrovarnického, který musí svůj výrobek zdrazovat, aby uhájil holou existenci, atd. atd. Malou, nenápadnou ústní anketou mezi čtenáři »Českého Slova« jsem se přesvědčil, že většina prostých čtenářů brala sloupeček vážně a pevně si umiňovala, že tedy své syny na cukrovarnictví nedá, aby je ušetřila útrap takového pana Preisse a jiných chudáků. Vtíp ostatně často zazlívají i naši politikové. Když se dovědí, že někde na ně byly dělány vtípy, volají po odvetných opatřeních, místo aby se ptali, zda ty vtípy byly dobré. Což nebyla u nás žalována i nevinná karikatura? Soudcové a kmeti by mohli vypravovat o tom, co všecko je u nás pokládáno za uvádění ve veřejný posměch!

Souvisí to jistě s dlouholetou nesamostatností a maloměšťačtím naší společnosti. Malý člověk si hrozně potrpí na důstojnost. (V této důstojnosti malého člověka vězí na př. komika Chaplinova. Ať jej potká cokoli, s obřadnou vážností vezme ihned do ruky svou hůlčičku a klobouk a vznešeně kráčí dále, k novému maléru.) Nedůtklivost vůči humoru jest v podstatě nedostatkem vnitřní svobody. Člověk má umět usmívat se i komickým stránkám spojeným s věcmi, za něž by jinak byl ochoten třeba položit i život anebo za nimiž by byl ochoten celým svým životem stát. Tato vnitřní svoboda jest tím větší, čím pevnější jest naše přesvědčení.

Přesvědčení jest jako šůra, na niž navlékáme korálky svých zážitků, aby se nám nerozkutálely. Jest jich mnoho, je mnoho událostí, pojmů a dojmů, je mnoho dialektiky, ale musíme mít nit přesvědčení, na kterou to vše navlékáme. Žurnalista není hledačem pravdy ve smyslu filosofie. Jeho závěry jsou často dány předem. Jeho myšlení je deduktivní, ne induktivní. Při tomto advokátském způsobu práce jest dvojnásob třeba charakteru, nemá-li se jeho talent roztříštiti. F. X. Šalda před lety formuloval tuto pravdu zvláště lapidárně. Napsal, že talent bez charakteru a bez kázně jest jen roztočilým příslibem smrti a zmaru. Na kolika žurnalistech se splnila tato předpověď! Bez osobního přesvědčení, bez osobní odvahy, bez schopnosti mlčeti a býti důvěrníkem, není prostě žurnalistických talentů, byť jinak měl žurnalista sebe větší talent stylistický nebo aranžérský. Mezi žurnalistickými talenty rozeznáváme předem tento dvojí typ: stilistu a aranžera. Stylista jest žurnalistou, jenž dovede psáti, aranžérem jest žurnalista, jenž dovede dělat list. Lze si představit výborného žurnalistu, jenž nedovede napsat ani lokálku, jež by vypadala k světu, ale ví přesně, komu by měl v tom a v onom případě říci o článku, kam co umístiti, jak upravití titulky, co jest významné a co jest bezvýznamné, co bude asi pravdou, co se objeví jako kachna, atd. atd. A konstatovali jsem již, že nejvlivnějšími lidmi v novinách nebývají dnes již spisovatelé, žurnalisté typu Havlíčkova, nýbrž aranžéři novin, strážkové aktuality.

Noviny mohou hájiti rozličné ideje, ale jejich první ideou musí býti idea novin podávaných zajímavě, jinak se stanou nestravitelným traktátem. Čím budou méně hádavé, zvláště po stránce politické, tím budou zajímavější. Novinář, který se bude dívat na noviny jako na literární celek, nebude zanedbávat ani maličkostí a nepustí nic do listu, co nekommentoval nebo co nepodrobil alespoň stylistické revisi.

Hlavní věcí jest smysl pro aktualitu. Ale žurnalista zpracovávající aktuality nesmí se sám aktualitami živiti. Neboť co jest v podstatě aktualita? Ve většině případů optický klam. Všecky aktuality již na světě s malými obměnami byly. Stačí pouze prolistovat staré ročníky časopisů a aktuality posledního data jest možno vyhledati v zaprášených foliantech archivů a knihoven. Aktuální jest na př. popsati pohřeb papežův, když papež zemře, ač lze popis této aktuality nalézt v každé liturgice atd., atd. Kdo o tom první zví, jest ovšem žurnalista sám. Dojde brzy k tomu názoru, že věci věčně aktuální jsou věci věčně nové a že věci věčně nové jsou tak staré, jako lidstvo samo. Bolest, lásku, smutek z nekonečna, strach před smrtí cítily přibližně všecky věky stejně. Proto také v umění a ve filosofii svět nepokračuje tak rychle a pravidelně, jako ve vědách empirických. Ve fysice a v chemii navazuje příští generace bezprostředně na práci generace předchozí. Nikdy se nevrátí fysika k Helmgoltzovi nebo astronomie ke Koperníkovi, třebaže jejich názory byly ve své době pokrokem. Ale filosofie se často vracela k Platonovi, k svatému Tomáši Akvinskému, ke Kantovi, atd. Také umění a poesie se vrací často ke starým mistrům, třebaže věda od té doby pokročila. Nevěříme dávno, že svět se skládá z devíti křišťálových sfér, ale stále vnímáme krásu Danteovy »Božské komedie«.

Dojde-li žurnalista k tomuto správnému poznatku, jest zachráněn. Zůstává nad aktualitou svrchovaným pánem. Má vyšší jednotící hledisko ke všem událostem a obyčejně ve stolku — jak správně postřehl Gamma — rukopis díla, ke kterému se chystá, kterého obyčejně nikdy nedokončí, ale které jest jeho zlým svědomím. Také Herben napsal jednou, že každý žurnalista má mít milenku v jiné farnosti, totiž ještě jeden speciální zájem, který jest mu ve fluktuaci života Archimedovským pevným bodem.

Běda však tomu, kdo nepozná, že aktualita jest sebeklam, že zájem módní není zájmem hodnotným! Takový novinář stává se plytkým verifikátorem všeho, co právě jest předmětem deních rozhovorů. Proto jest málo žurnalistů, kteří dovedou oceniti zjevy podle jejich skutečné hodnoty. Ale ti, kteří to dovedou, náležejí k nejlepším služebníkům lidstva.

Způsob žurnalistovy práce jej svádí k hodnocení jevů podle jejich úspěchů. A přece největším činem žurnalistovým by bylo postřehnouti zjev nebo člověka, jehož si dostatečně nevšímají a učiniti

jej středem pozornosti. Říci otrhanému tulákovi: »Dítě, tys genius!« jak říká Arnošt Hello, upozorní v krajinském listě na ethnografické zvláštnosti a hodnoty lidu, mezi nímž krajinský žurnalista působí, vyzvednouti knihu, jež bude pravděpodobně umlčena, dobrého politika obratným způsobem psaní »objeviti«, »udělati«, upozorní na životní hrdinství drobných, zapomínaných lidí — to jsou nejkrásnější výkony novináře — objevitele. Správně upozornil kdysi Zdeněk Nejedlý na př. na kulturní žurnalism Jana Nerudy, který bojoval pro uznání Smetanova. Neruda neměl velkých hudebních vědomostí, ale šestý smysl, kterým novinář dovede rozeznati mezi věcí špatnou a dobrou, dal do služeb genia s velkou novinářskou obratností a taktem.

Žurnalista jest dojistá duchem sekundárním, reproduktivním, netvoří obyčejně původních myšlenek, ba netvoří ani sám veřejného mínění. Toliko je ověřuje. Ale velmi mnoho záleží na tom, co ověřuje a jak ověřuje. Aktualita jest jeho heslem. Ale on musí být pánem aktuality, nesmí aktualita být pánem jeho. Aktualita jest jako čarodějův učeň z básně Goetheovy. Mistru slouží, ale učedníka snadno pohrbí pod spoustami materiálu, ježž nanosí. Velmi snadno se pak stane žurnalistovi — abych užil formulace Gammovy — že jest často »den před svou dobou a o deset let pozadu«. V záplavě denních událostí nemá žurnalista ani opory ani měřítko, leč v sobě a ve svých zásadách. »Plav, jak umíš, ale doplovat musíš! Silný doplave, slabý se utopí. Methody není«. Tak nějak radí starý novinář Hejhola mladému adeptu Vondrejcovi v románě Čapka-Choda. Nestačí pouze umět plovat, jest třeba i síly.

Jenom žurnalista, který tuto vnitřní sílu skutečně má, nebude zmítán každou módou a každým heslem, nebude bezduchým, nemyslicím členem masy, již má vésti. Zmizely dávno všelijaké »Poštovské Noviny« a »Intelligenzblatly«, jež byly vytištěnou látkou pro neviňoučkový klípek při idyllickém kafičku. Jde o probuzení vůle mas, o vyjádření toho, co masa ví, ale nedovede vyslovit, o vybavení jejího myšlení z podvědomí do vědomí. Původní úkol novin, přinášeti novinky, stal se úkolem sekundárním, ale přece jenom velmi důležitým. Vždy nejsnáze dojde sluchu ten, kdo může zapívat: »Nesem vám noviny, poslouvejte!« Teprve tam, kde kritérium zprávy jest čistě obchodní bez ohledu na program, lze mluvíti o lačnosti plané sensace a o bulvárním tisku. Jest věcí novinářského taktu, jak všem těmto úkolům vyhověti.

Co jest to takt? Jest to smysl pro to, co jest v daném momentě vhodné. Takt předpokládá osobnost. Nezáleží jenom na tom, co se v novinách píše, nýbrž i kdo co píše. Jsou lidé, kteří nemají pravdu, ani když ji náhodou mají, právě proto, že ji mají náhodou. Bylo kdysi řečeno, že při každé věci se ptá Francouz: »Jak?«, Němec: »Co?« a Angličan: »Kdo?« To znamená, že prý Francouz se ptá především po formě, Němec po výkonu a Angličan po osobnosti. To ovšem neznamená, že by Angličan neoceňoval výkonu. Zaplatí jej, ale nesvěří se vedení dřičů bez individuality. U nás se i v této věci podobáme spíše Němcům. Nechápeme dosti dobře, že výkon bez osobnosti, novinářská advokátstina pro normální doby sice stačí, ale v kritické chvíli že těžce škodí a kompromituje tím spíše, že se u nás v poslední době povážlivou měrou rozmohl typ novinářských námezdníků bez přesvědčení, kteří jako lancknechti jsou ochotni dát se do služeb toho, kdo jim zaplatí a kteří jsou přímo interesováni na znepokojování veřejného života, jako středověcí žoldněři, kteří když byl mír, vyvolávali partizánské války na vlastní pěst. Od žurnalistů těchto typů nelze ovšem nikterak očekávat zvýšení úrovně našich veřejných zápasů. Jest ovšem pravda, že parátní, obratný člověk, který si umí pomoci v každé situaci, jest dobrým žurnalistou. Jeho nebezpečím jest však myšlenkové herectví. Bylo by omylem se domnívati, že čestnost jest jen kategorií morální a nemá nic společného se žurnalistickým talentem. Lidé bez talentu pro morálku, lidé morálně insánní nemohou být dobrými žurnalisty, protože ku pohotovosti jest třeba, aby člověk měl měřítko všech věcí v sobě. Kdo ho nemá, ztratí snadno smysl pro to, co může být pravda a co je očividnou lží, ztratí tudíž schopnost citlivě reagovat a správně kombinovat. Bez lásky ke všednímu dni, k životu, nelze dobře životu sloužiti.

Abý však žurnalista mohl život ve všech jeho projevech milovat, jest třeba, aby jej znal. Novinář

musí umět mluvit jazykem všech společenských tříd a umět se mezi nimi pohybovat. Musí umět ušima slyšet a očima vidět. To tím spíše, že papírové zaměstnání jej snadno odcizí životu, zvláště pracuje-li v noci. Jsou novináři, kteří jsou typickými nočními ptáky, lidmi kavárenskými, kteří znají svět toliko z doslechu, jak tento typ pěkně vylíčil Peroutka v jedné ze svých povídek v knize »Z deníku žurnalistova«. Stálé prodlévání u telefonu vede k nervose a nervosní žurnalista velmi snadno sdílí nervosu svého povolání svým čtenářům. Nemá-li žurnalista být jenom papírovým člověkem, který ve svém doupěti sprádá intriky a je v podstatě misanthropem, musí přijít mezi lidi, musí poznat plný lidský život ve všech jeho podobách. Dnešní doba zvláště miluje reportáž o všech lidských povoláních, podle pěkného slova Klabundova, že nejlepší literaturou je surovina, ze které se literatura vyrábí, totiž život. Proto na př. levné novinářské jízdenky nejsou nikterak pouhým dobrodiním, nýbrž velmi plodnou investicí do žurnalistiky. Také usnadněný přístup novinářů do divadel, pokud není zneužíván pro členy rodiny a pro známé, jest příspěvkem k vyhranění novinářovy osobnosti. Nejenom divadelní referent má znát, co se děje v soudobém dramatu a v literatuře. Má to vědět i šefredaktor i politik i národohospodář, protože právě novinář si má býti vědom úzké vzájemné souvislosti všech složek společenských. Život se neskládá pouze z »informací«. »Bych jazyky lidskými i andělskými mluvil... a povědom byl všelikého tajemství a zjevení a lásky kdybych neměl, nic mi to neprospívá!« Kolik bylo již v žurnalistice takových »výborně informovaných«, povědomých všelikého tajemství a zjevení, kteří se ve svém povolání utloukli, kteří zahynuli bidně nedostatkem lásky!

PROF. DR. JOSEF S. ROUČEK,

Centenary College, Hackettstown, N. J.:

SVĚTOVÁ VÁLKA DOKUMENTŮ A PUBLICISTŮ.

Jelikož mírové smlouvy jsou ať již přímo anebo nepřímou založeny na předpokladu, že centrální mocnosti měly vinu na vzniku světové války,¹ je jisto, že bylo a bude zájmem poražených států, aby tuto thesei změnily, a tím také přivedly změnu jednotlivých ustanovení mírových smluv, ne-li smluv v celku. Z těchto důvodů již po nějaký čas zuří prudká »Světová válka dokumentů a publicistů« týkající se počátků světové války, ve které bojují nejen oficiální representanti vlád, ale i historikové a publicisté. Vytvořila se zvláštní mezinárodní »revisionistická« fronta bojovníků, jejichž pušky jsou péra a jejichž děla jsou dokumenty. Nové revoluční vlády Německa, Ruska a Rakouska neměly po válce důvodů, aby skrývaly dokumenty zahraničních ministerstev. Naopak, aby diskreditovaly starý režim, snažily se, aby uveřejnily co největší počet dokumentů, a doufaly, že uvalí veškerou vinu za vznik světové války na odstraněné monarchistické vlády.²

Proto rakouské a německé vlády dobrovolně a ochotně uveřejnily úplnou edici dokumentů, týkajících se krise z roku 1914 (tak zvané »Červená kniha«³ a »Kautského dokumenty«.⁴ Později Němci

¹ Jedná se hlavně o čl. 231 Versailleské smlouvy.

² Jelikož článek se týká poválečných, revisionistických snah, není třeba se zmiňovati o dokumentech uveřejněných během a hlavně na začátku války. Mezi ně by patřily: »Německá Bílá Kniha«, »Britská Modrá Kniha«, »Ruská Oranžová Kniha«, »Belgická Šedá Kniha«, »Srbská Modrá Kniha«, »Francouzská Žlutá Kniha«, »Rakouská Červená Kniha«. Německá vláda předložila Mírové Konferenci »Deutsches Weissbuch« über die Verantwortlichkeit der Urheber des Krieges«, Berlin, 1919.

³ Diplomatische Aktenstücke zur Vorgeschichte des Krieges 1914: Ergänzungen und Nachträge zum Österreichisch-Ungarischen Rotbuch, 3 svazky, Vídeň, 1919.

⁴ Die deutschen Dokumente zum Kriegsausbruch, vydavatelé Karl Kautsky, Graf Max Montgelas a Prof. Walter Schücking, 4 svazky, Charlottenburg, 1919.